

سلسله گزارش‌های تجارت خارجی یزد با کشورهای همسایه

مرکز پژوهش‌های اقتصادی اتاق بازرگانی یزد

بہار ۱۴۰۴

مرکز پژوهش‌های اقتصادی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی یزد

سلسله گزارش‌های تجارت خارجی یزد با کشورهای همسایه

عنوان گزارش:

بررسی تجارت خارجی یزد با پاکستان

سفارش و نظارت:

مرکز پژوهش‌های اقتصادی اتاق بازرگانی یزد

گردآوری:

فروزان نظری

علاقه‌مندان می‌توانند از طریق پست الکترونیک زیر نظرات خود را به مرکز پژوهش‌های اقتصادی اتاق بازرگانی یزد منعکس نمایند.

res.center@yazdccima.com

آدرس: یزد، بلوار ۱۷ شهرپور، روبروی ۵۲ متری امام شهر

کدپستی: ۸۹۱۶۹۵۹۱۱

وبسایت: www.yazdccima.com

تلفن: ۰۳۵۳۷۲۴۵۴۹۱

اردیبهشت ۱۴۰۴

فهرست

خلاصه مدیریتی و پیشگفتار

- ۵
- ۹ ۱. ویژگی‌های عمومی، جمعیت شناختی و جغرافیایی کشور پاکستان
- ۱۴ ۲. مروری بر قوانین و مقررات اصلی حاکم بر تجارت خارجی در پاکستان
- ۲۰ ۳. بازار کشور پاکستان

خلاصه مدیریتی و پیشگفتار

اقتصاد پاکستان در سال‌های اخیر با چالش‌های متعددی مواجه بوده است. سوءمدیریت اقتصادی، بی‌ثباتی سیاسی، و بحران‌های مالی باعث شده تا این کشور با بدهی‌های سنگین و تورم بالا دست‌وپنجه نرم کند. اما اقتصاد با رشد تولید ناخالص داخلی ۲/۴ درصد در سال مالی ۲۰۲۴، در مقایسه با رشد منفی ۰.۲ درصد در سال مالی ۲۰۲۳، بهبود قابل توجهی را تجربه کرده است. با این حال، این رشد در مقایسه با رشد سه ماهه اول سال مالی ۲۰۲۵ سه درصد کاهش یافته است، که نشان‌دهنده کندی رشد در بخش‌های کلیدی، به ویژه در بخش کشاورزی است. کاهش رشد در بخش کشاورزی عمدتاً به دلیل اثرات مخرب سیل در سال‌های گذشته و کاهش تولید محصولات اصلی مانند پنبه و برنج بوده است.

به طور کلی اقتصاد پاکستان در سال ۲۰۲۴ و نیمه اول سال مالی ۲۰۲۵ بهبود مستمری را نشان می‌دهد. در مقایسه با سال ۲۰۲۳ و تورم ۲۹/۲ درصدی، در سال ۲۰۲۴ تورم به طور قابل توجهی کاهش یافته است که این کاهش در نتیجه قیمت‌های جهانی پایدار، نرخ ارز مناسب و سیاست‌های هدفمند دولت، اصلاحات پولی و مالی و همچنین تقویت پایه‌های یک اقتصاد پایدار می‌باشد.

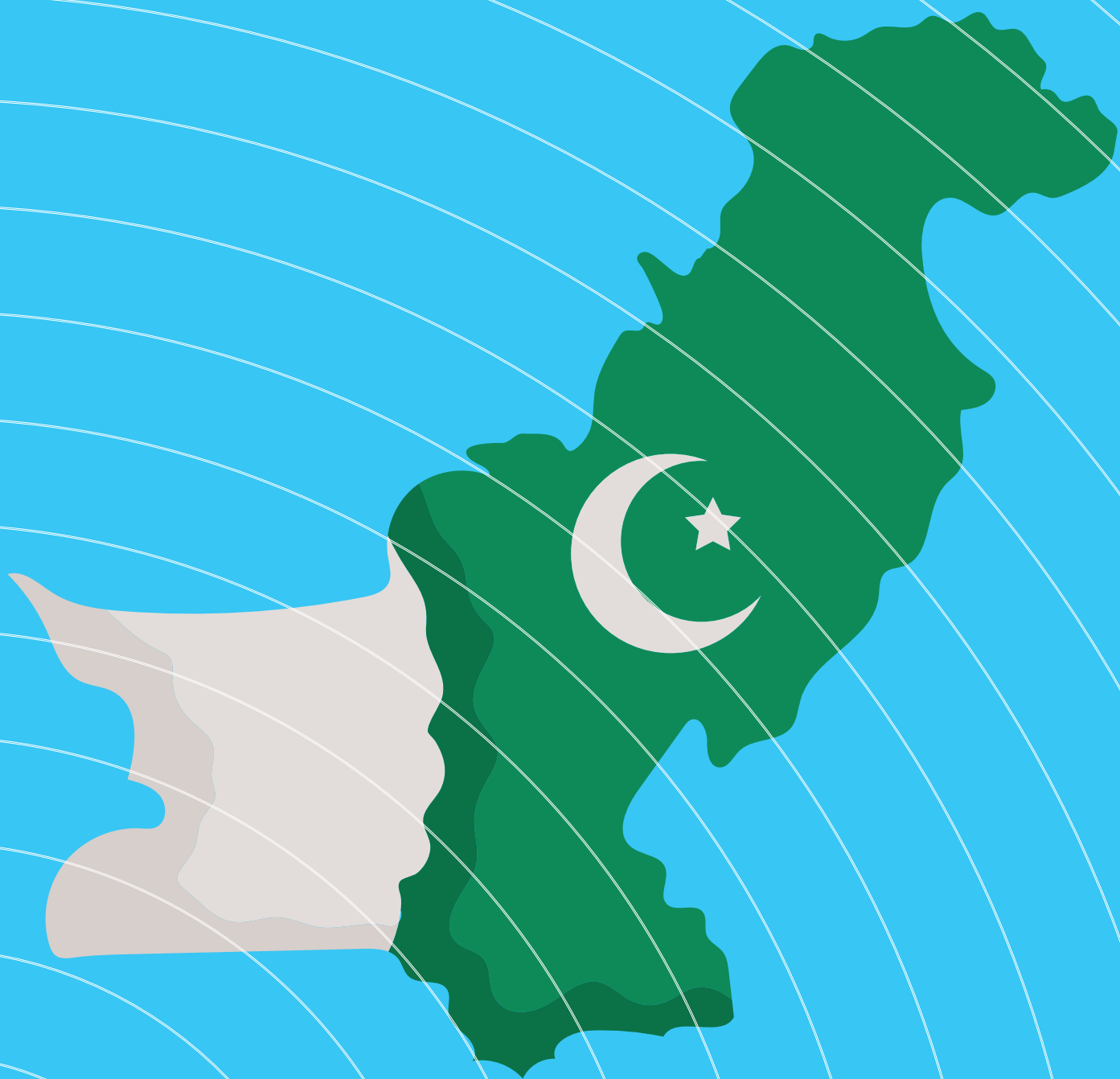
افزایش صادرات، کاهش واردات و عملکرد قوی بخش مستقیم سرمایه‌گذاری خارجی (FDI) به بهبود وضعیت تراز تجاری این کشور کمک کرده است. البته پروژه‌هایی مانند کریدور اقتصادی چین و پاکستان (CPEC) فرصت‌هایی برای توسعه زیرساخت‌ها و جذب سرمایه‌گذاری خارجی فراهم کرده‌اند، اما نگرانی‌هایی نیز در مورد وابستگی بیش از حد به چین و افزایش بدهی‌های خارجی نیز وجود دارد.

با وجود این دستاوردها، اقتصاد پاکستان همچنان با چالش‌های قابل توجهی مواجه است، از جمله تورم بالا، کسری‌های مالی و تجاری، وابستگی به کمک‌های خارجی و ضعف در زیرساخت‌ها. دولت متعهد به ادامه اصلاحات ساختاری برای رفع این چالش‌ها و تقویت رشد فراگیر است.

در زمینه صادرات محصولات ایرانی به پاکستان، این کشور به دلیل نزدیکی جغرافیایی و اشتراکات فرهنگی، یکی از بازارهای مهم برای ایران محسوب می‌شود. با توجه به اینکه گمرک میرجاوه دومین مرز پر تردد کالاهای ایرانی است با این حال، ایران هنوز سهم مناسبی از بازار پاکستان را بدست نیاورده است. محصولات عمده صادراتی ایران شامل گازهای نفتی، قیر، و نخود است. در سال‌های اخیر، حجم مبادلات تجاری میان دو کشور افزایش یافته و نشانه‌هایی از تقویت روابط تجاری دیده می‌شود.

بخش اول

ویژگی‌های عمومی، جمعیت شناختی و جغرافیایی کشور پاکستان

جمهوری اسلامی پاکستان در یک نگاه

پایتخت سیاسی: اسلام آباد

نوع حکومت: جمهوری اسلامی

جمعیت در سال ۲۰۲۴: ۲۵۵ میلیون نفر

کشورهای همسایه و مرزهای مشترک:

افغانستان ۲۶۷۰ کیلومتر

چین ۴۳۸ کیلومتر

هند ۳۱۹۰ کیلومتر

ایران ۹۵۹ کیلومتر

زبان: پنجابی؛ پشتو؛ اردو؛ بلوچی

روز ملی: ۲۳ مارس

جمهوری اسلامی پاکستان در یک نگاه

واحد پول ملی: **روپیه پاکستان**

مساحت: **۸۸۱،۹۱۳ کیلومتر مربع**

درصد مساحت اراضی قابل کشت: **۶۲،۸٪**

ریسک تجاری: **D - پرخطر**

رتبه پاکستان در واردات محصولات در سطح
جهان-۲۰۲۳: **۵۹**

رتبه ایران در واردات محصولات از پاکستان
-۲۰۲۳: **۱۱**

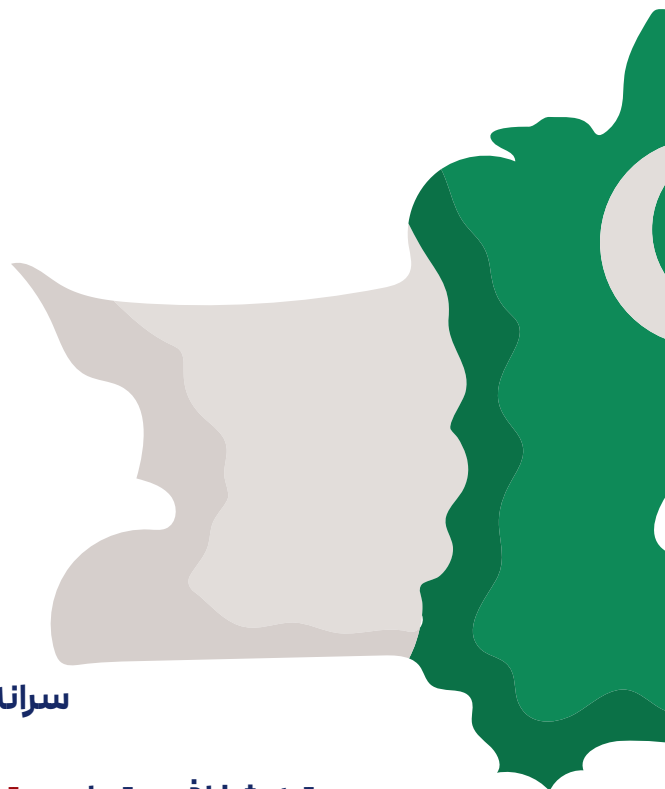
ارزش کل واردات پاکستان از جهان-۲۰۲۳:
۵۰،۳۶۲،۵۴۱ هزار دلار

ارزش کل واردات پاکستان از ایران-۲۰۲۳:
۹۴۹،۹۷۹ هزار دلار

تولید ناخالص داخلی ۲۰۲۳: **۳۳۷،۹۱ میلیارد دلار**

سرانه تولید ناخالص داخلی ۲۰۲۳: **۱۳۶۵،۳ دلار**

رتبه شفافیت تجاری: رتبه **۱۶۵** از **۱۸۰** کشور

۱. ویژگی‌های عمومی، جمعیت شناختی و جغرافیایی کشور پاکستان

۱-۱. مقدمه

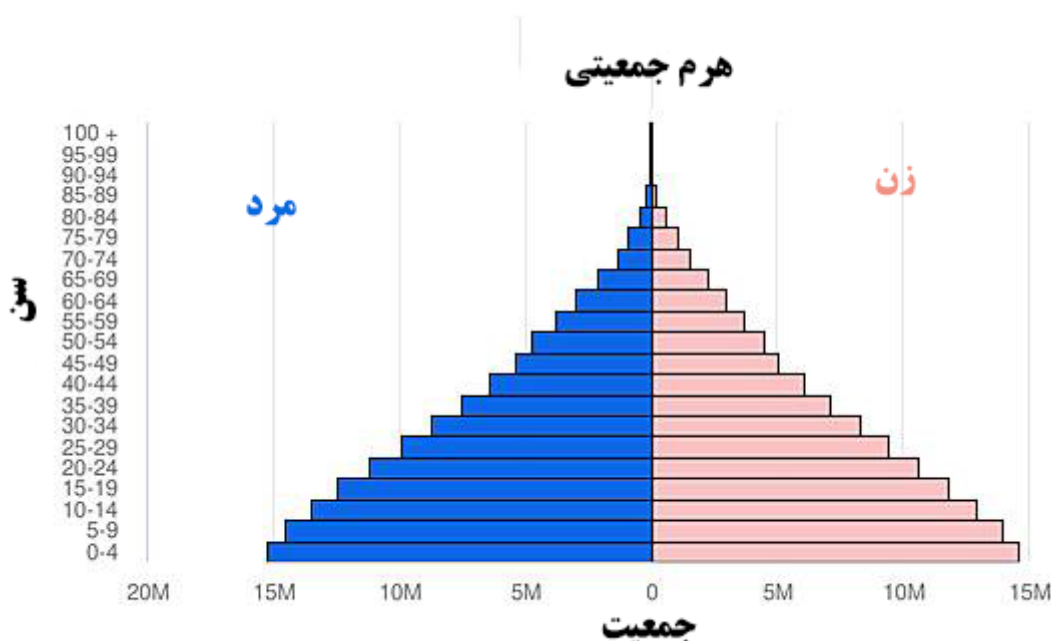
پاکستان کشوری بزرگ و بسیار پر جمعیت در جنوب آسیا است. پاکستان کنونی با چندین قدرت ژئوپلیتیکی بزرگ، یعنی هند در شرق، ایران (و افغانستان) در غرب، و چین در شمال همسایه است. این کشور همچنین با داشتن نظامی قدرتمند، توانمندی‌های هسته‌ای و نفوذ اقتصادی فزاینده، یک بازیگر قدرتمند در منطقه به حساب می‌آید.

از سال ۲۰۲۲، پاکستان بحران‌های سه‌گانه جدی، ناشی از بی‌ثباتی اقتصادی و سیاسی و مجموعه‌ای از سیل‌های ویرانگر را شاهد بوده است. این مسائل تأثیر بدی بر وضعیت اقتصادی مردم پاکستان داشته است.

۲-۱. پراکندگی جمعیت

پاکستان با بیش از ۲۴۰ میلیون نفر جمعیت پنجمین کشور پرجمعیت جهان است و انتظار می‌رود در دهه ۲۰۳۰ از اندونزی پیشی بگیرد و به رتبه چهارم برسد. نرخ شهرنشینی پاکستان هنوز نسبتاً پایین و زیر ۴۰ درصد است، با این حال برخی از بزرگترین کلان شهرهای جهان، مانند کراچی با بیش از ۱۸ میلیون نفر یا لاهور با ۱۳ میلیون نفر در آن قرار دارند. نرخ باروری پاکستان بیش از ۳/۵ فرزند به ازای هر زن تخمین زده می‌شود. نرخ زاد و ولد به طور قابل توجهی بالاتر از نرخ مرگ و میر است، به این معنی که رشد طبیعی جمعیت با نرخ بالایی ادامه خواهد داشت. ۹۶ درصد جمعیت پاکستان مسلمان هستند که حدود ۹۰ درصد آن سنی است و دومین جمعیت مسلمان در جهان (پس از اندونزی) می‌باشد.

۳-۱. هرم جمعیت

نمودار (۱) هرم جمعیت کشور پاکستان

رده سنی	درصد	تعداد (مرد)	تعداد (زن)
۱۴-۰ سال	۳۴/۴٪	۴۴۳۳۰۶۶۹	۴۲۵۲۹۰۰۷
۱۵-۶۴ سال	۶۰/۷٪	۷۸۳۲۱۸۳۴	۷۴۸۳۳۰۰۳
۶۵ سال و بیشتر	۴/۹٪	۵۷۳۵۲۹۴	۶۶۱۳۷۶۴

جدول (۱) رده بندی سنی جمعیت کشور پاکستان

شکل هرم اطلاعات مهمی در مورد رشد جمعیت و ساختار سنی کشور را ارائه می دهد. پایه پهن هرم نشان می دهد که تعداد زیادی کودک و نوجوان در جمعیت وجود دارد. این نشان دهنده نرخ باروری بالا و جمعیت جوان است. هرم شکل مثلی دارد که نشان دهنده یک جمعیت در حال رشد است. همانطور که سن افزایش می یابد، جمعیت به تدریج کاهش می یابد. این نشان دهنده نرخ مرگ و میر بالاتر در سنین بالا است. همچنین تفاوت چندانی در تعداد مردان و زنان در گروه های سنی مختلف نشان داده نمی شود.

بنابراین پاکستان یک کشور با جمعیت جوان است. این موضوع می تواند فرصت هایی را برای رشد اقتصادی و نیروی کار ایجاد کند، همین مسئله فرصت های مناسبی را برای صادرات کالاهای مرتبط با جوانان که نیازهای شدیدی را در بخش های مختلف از جمله آموزش، بهداشت و اشتغال دارند فراهم می آورد.

۴-۱. وضعیت جغرافیایی پاکستان

پاکستان، در جغرافیای خود، کشوری است که به واسطه تنوع و گستردگی مناظر طبیعی‌اش شناخته می‌شود. در شمال، قله‌هایی چون کی ۲، دومین قله بلند جهان، که در دامنه رشته کوه قراقرم قرار گرفته است. رشته‌کوه‌های هیمالیا و هندوکش نیز این منطقه را در بر گرفته‌اند و زمین‌های ناهموار و دره‌های عمیق را به وجود آورده‌اند. در جنوب، رودخانه سند، شریان حیاتی پاکستان، از فلات تبت سرچشمه گرفته تا به دریای عرب بریزد و دشت بزرگ سند را پدید آورده است. این دشت حاصلخیز، که قلب تپنده کشاورزی کشور به شمار می‌آید، محصولات متنوعی چون گندم، برنج و پنبه را به بار آورده است.

در غرب، فلات بلوچستان با تپه‌های خشک و صخره‌ای و بیابان‌های کم‌جمعیت به آب و هوایی سخت و خشک می‌رسد. در امتداد ساحل جنوبی، ساحل مکران به طول هزار کیلومتر کشیده شده، و سرشار از سواحل شنی و صخره‌های سنگی، و شهر بندری گوادر، که نقش کلیدی در مسیرهای تجاری دارد. پاکستان همچنین میزبان بیابان تار در سند است که تا خاک هند امتداد یافته، جایی که تپه‌های شنی غالب هستند.

در پاکستان، پنج رودخانه‌ی عمده به سیستم رود سند می‌پیوندند: جهلم، چناب، راوی، بیاس و ستلج. این رودها در نهایت به سند ملحق شده و پس از طی مسیری طولانی، در دلتای وسیعی نزدیک کراچی به دریا می‌ریزند. این شبکه‌ی آبی، حدود ۱۶ میلیون هکتار از زمین‌های کشاورزی را آبیاری می‌کند و به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین سیستم‌های آبیاری جهان شناخته می‌شود. پاکستان شامل شش منطقه‌ی جغرافیایی اصلی است: ارتفاعات شمالی، دشت‌های سند، تپه‌های غربی، فلات بلوچستان، نوار ساحلی و بیابان‌ها.

رود سند

۱-۵. آب و هوای پاکستان

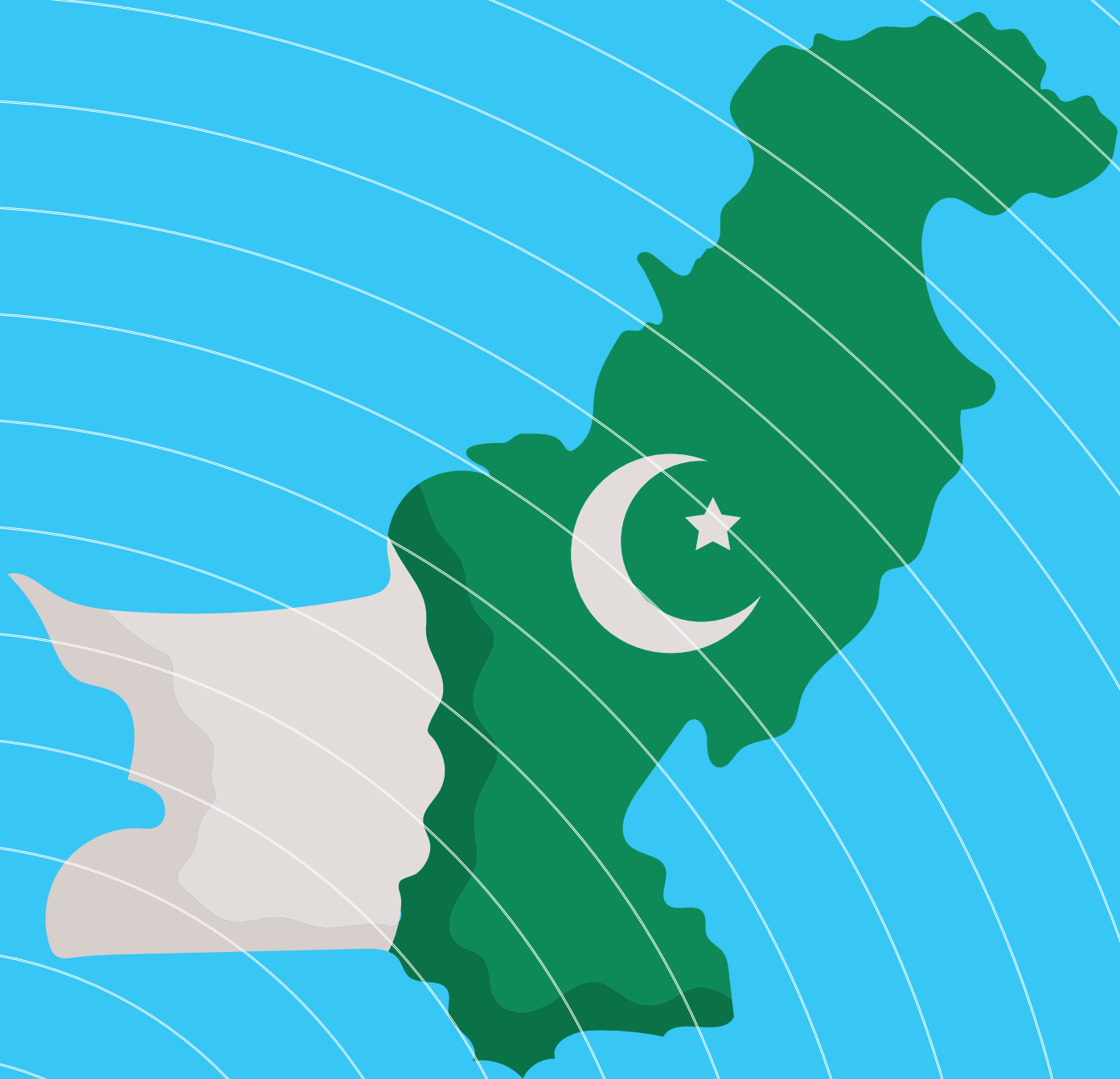
پاکستان زمستان‌های سرد و برفی دارد، در حالی که تابستان‌های سوزان را تحمل می‌کند. دما در جاهایی مثل جیکب‌آباد به ۵۰ درجه سانتی‌گراد می‌رسد. باران‌های موسمی از ژوئن تا سپتامبر جنوب شرق را درگیر می‌کنند، هر چند تأثیرشان به سمت غرب کم می‌شود.

منطقه کشمیر پاکستان

بخش دوم

مروری بر قوانین و مقررات اصلی حاکم بر تجارت خارجی در پاکستان

۲. مروری بر قوانین و مقررات اصلی حاکم بر تجارت خارجی در پاکستان

در این بخش، مهم‌ترین قوانین و ملاحظات حقوقی که بازرگانان باید در روابط تجاری خود با پاکستان مدنظر قرار دهند، در حوزه‌های مختلفی مانند قوانین بانکی، قوانین مالیاتی، قوانین گمرکی، قوانین مالکیت فکری، مراجع حل و فصل اختلافات مالیاتی، قوانین سرمایه‌گذاری و همچنین مراحل راه اندازی یک کسب و کار در کشور پاکستان بررسی می‌شود.

۱-۲. قوانین بانکی

وزارت دارایی و بانک مرکزی و ایالتی کشور پاکستان (SBP) به عنوان عالی‌ترین نهاد مالی این کشور، مسئول حفظ ارزش پول ملی و نظارت بر سیستم پولی این کشور است که نقش اصلی را در سیاست‌گذاری پولی این کشور ایفا می‌کند. این امر با تدوین سیاست‌هایی که مبتنی بر بانکداری اسلامی و قانونمند در این کشور است، محقق می‌شود. قانون بانکداری اسلامی در سال ۲۰۰۳ به تصویب رسیده است که تطبیق بانکداری بر اصول شریعت و دین اسلام را تضمین می‌کند.

از اواخر دهه ۱۹۸۰، نظام بانکداری پاکستان دستخوش تحولات گسترده‌ای در بخش بانکی و مالی شد تا فرآیند انتقال پول به خارج و تبدیل ارز را تسهیل کند. در پی این تحولات، حواله‌های ارزی خارجی (FEBC) ایجاد شدند که در واقع اوراق قرضه دولتی به روپیه محسوب می‌شوند. این اوراق به‌عنوان ابزاری برای تبادلات مالی خارجی طراحی شده و با روپیه قابل خریداری بوده و امکان تبدیل به ارز خارجی را دارند. در حقیقت، این سپرده‌های ارزی به‌منظور جبران کمبود نقدینگی بین‌المللی در پاکستان به کار می‌روند.

برای دریافت حواله‌های ارزی، ارزیابی‌های متعددی از جمله کیفیت و نوع محصولات وارداتی الزامی است. همچنین، ارزهای حاصل از صادرات باید در بانک مرکزی پاکستان ذخیره شده و در ازای آن، معادل ارزش آن به روپیه دریافت شود.

۲-۲. قوانین مالیاتی

قوانین مالیاتی در پاکستان پیچیده و تخصصی هستند و شامل دو سطح مختلف از قانونگذاری می‌شوند: فدرال و ایالتی

◀ **قوانین مالیاتی فدرال:** دولت مرکزی مسئولیت جمع‌آوری مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم را بر عهده دارد. این شامل مالیات‌هایی مانند مالیات بر درآمد، مالیات بر مصرف و فروش، و حقوق و عوارض گمرکی می‌شود. این موارد به طور معمول از طریق سازمان‌های مالیاتی فدرال اداره و جمع‌آوری می‌شوند.

◀ **قوانین مالیاتی ایالتی:** در سطح ایالتی، ایالت‌ها مالیات‌های خاص خود را دارند که معمولاً شامل مالیات بر زمین، مالیات بر املاک، و مالیات بر درآمدهای کشاورزی است.

◀ **تأثیرات عدم پرداخت مالیات:** دولت پاکستان بودجه سالانه خود را بر اساس میزان مالیات‌های دریافتی تنظیم می‌کند. بیش از ۷۰ درصد بودجه کشور از طریق مالیات تأمین می‌شود. در صورت عدم پرداخت مالیات توسط اشخاص، ممکن است تا سه برابر میزان مالیات به عنوان جریمه اعمال شود، که نشان‌دهنده اهمیت بالای مالیات در ساختار مالی کشور است.

در پاکستان، صادرات خدمات به طور کلی مشمول مالیات بر درآمد ۱ درصدی است، کارخانه‌های تولیدی معمولاً با نرخ مالیات شرکت‌ها مشمول مالیات می‌شوند، در حالی که تجارت خارجی و واردات تجاری به عنوان «حداقل مالیات» مشمول مالیات می‌شوند. به عنوان مثال، ۵/۵ درصد مالیات بر درآمد متعلق به واردات تجاری است و در مرحله واردات قابل پرداخت است. این ۵/۵ درصد مالیات مقطوع به عنوان حداقل مالیات در نظر گرفته می‌شود و مالیات شرکت نیز اعمال می‌شود که هر کدام بالاتر باشد، بدهی مالیاتی بر این مشاغل خواهد بود.

۳-۲. قوانین گمرکی

پاکستان به عنوان عضو سازمان تجارت جهانی که از سال ۱۹۹۴ به عضویت این سازمان درآمده است، از سال ۱۹۹۸ و با اتخاذ رویکردی جدید، تعرفه‌های کالاهای ورودی را کاهش داده است که بر اساس آن چهار گروه تعرفه شامل ۵، ۱۰، ۲۰ و ۲۵ درصد برای کالاهای مختلف در نظر گرفت. متوسط تعرفه اکنون نزدیک به ۱۵/۲ درصد است که حاکی از کاهش قابل توجه تعرفه‌ها حتی نسبت به تعرفه‌های تعیین شده WTO است.

از جمله تسهیلات و معافیت‌های قانونی کشور پاکستان در ارتباط با عوارض گمرکی آن است که واردات برخی از کالاهای خاص بدون پرداخت عوارض بوده و در شرایطی نیز عوارض پرداخت شده، عودت داده می‌شوند. مانند برگشت عوارض کالاهایی که به طور موقت و جهت صادرات بعدی وارد شده و به آنها هزینه‌های عوارض گمرکی تعلق گرفته است یا برگرداندن عوارض گمرکی پرداخت شده برای واردات هرگونه کالایی که برای تکمیل واحدهای تولیدی به کار برده شود.

بر اساس توافقنامه تعرفه ترجیحی بین ایران و پاکستان، میانگین تعرفه وضع شده برای کالاهای ایرانی ۲۶ درصد است و برای کالاهای پاکستانی ۱۲/۷ درصد است. این ارقام در مقایسه با تعرفه‌های قبل از توافقنامه، ۱۹/۵ درصد کاهش یافته‌اند.

۴-۲. قوانین مالکیت فکری

از جمله قوانین حمایت از مالکیت فکری در پاکستان می‌توان به قانون علائم تجاری (مصوب ۲۰۰۱ میلادی) و قانون حق انحصاری اختراعات (مصوب ۱۹۶۲ میلادی و اصلاحات بعدی در سال ۲۰۰۰) اشاره داشت. بر اساس این قوانین علائم تجاری شامل حروف، اسامی، طرح‌ها یا سایر نمادهای متمایزکننده شده که تحت حمایت قانون علائم تجاری بوده و نقض آن موجب تعقیب قانونی و مجازات تا شش ماه زندانی است. همچنین با اصلاحات قانون حق انحصاری اختراعات، هر نوع تولید محصول جدید و همچنین بهبود و اصلاح محصولات موجود مشمول حق اختراع و حمایت ۲۰ ساله این قانون است.

قانون اصلاحات علائم تجاری ۲۰۲۳، که فرمان اجرایی علائم تجاری ۲۰۰۱ را اصلاح می‌نماید، موجب تغییراتی چشمگیر در رویه‌های علائم تجاری در پاکستان گردیده است. این اصلاحات نه تنها نظارت اداری را بازآرایی می‌کند بلکه معرفی‌کننده محاکم تخصصی، توسعه‌دهنده حمایت‌های حقوقی و قضایی برای تعاملات و ارتباطات الکترونیکی است و ارائه‌دهنده دسترسی‌های بین‌المللی در زمینه ثبت علائم تجاری می‌باشد. این ترتیبات تقنینی تاریخی می‌توانند بهبوددهنده حوزه مالکیت فکری در پاکستان باشند، نوآوری را تشویق نموده و حمایت از برندها را تحکیم نمایند و موجب ارتقاء روندهای حل و فصل اختلافات گردند.

قانون اصلاحات علائم تجاری ۲۰۲۳ دارای فصلی تازه تحت عنوان «ثبت بین‌المللی علائم تجاری» تحت پروتکل مادرید است. پاکستان در ۲۴ فوریه ۲۰۲۱ به این پروتکل پیوسته و در ۲۴ مه ۲۰۲۱ آن را به تصویب رسانده است. این فصل شامل ترتیبات مشروح راجع به رسیدگی به درخواست ذیل پروتکل مزبور می‌باشد.

۲-۵. حل و فصل اختلافات

سیستم رسیدگی و حل و فصل اختلافات تجاری در پاکستان شامل موارد زیر است:

- ◀ **دادگاه‌های عالی ایالتی:** مسئول رسیدگی و حل و فصل اختلافات تجاری در سطح ایالت، تحت نظارت وزارت دادگستری، قانون و حقوق بشر پاکستان می‌باشند. این وزارتخانه همچنین نقش حکمیت در اختلافات بین ایالت‌ها را ایفا می‌کند.
- ◀ **سازمان حل و فصل اختلافات تجاری (TDRO):** یک بخش وابسته به وزارت بازرگانی پاکستان است که به عنوان بستری برای جلوگیری از اثرات مضر اختلافات تجاری بین‌المللی و حل و فصل منازعات بر اساس قوانین عمل می‌کند. هدف این سازمان کاهش عدم تعادل بین بازیگران قوی و ضعیف در اختلافات تجاری است.
- ◀ **قانون اختلافات تجاری ۲۰۲۲:** این قانون به منظور ایجاد یک سیستم جامع برای حل اختلافات تجاری در پاکستان تصویب شده است. هدف آن تعیین چارچوب زمانی مشخص برای تصمیم‌گیری در مورد اختلافات تجاری و تسهیل تجارت واردات و صادرات است.

۲-۶. قوانین سرمایه‌گذاری خارجی

در سال‌های اخیر، دولت پاکستان با جذب شرایط بی‌شماری از قبیل ضمانت رفتار برابر بین سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی و مجموعه مشوق‌های مالیاتی، سیاست جذب سرمایه مستقیم خارجی را دنبال کرده است. همچنین از نظر اصلاحات اقتصادی تلاش‌های لازم را انجام داده است. توجه به این نکته نیز مهم است که این کشور از حمایت‌های مالی و لجستیکی ایالات متحده و صندوق بین‌المللی پول برخوردار است.

قانون مناطق ویژه اقتصادی نیز یک مرکز صنعتی با انگیزه‌های لیبرال و خدمات تسهیل برای سرمایه‌گذاری در پاکستان ایجاد می‌کند تا هزینه انجام تجارت را به حداقل برساند. اقدامات دولت برای ایجاد انگیزه با محدود کردن حقوق فدرال دولت پاکستان در حال انجام یک سیاست فعال ایجاد سرمایه خارجی است و چندین اقدام برای آزادسازی اقتصادی را برای جذابیت بیشتر کشور انجام داده است. پاکستان مشوق‌های مالیاتی را برای ایجاد واحدهای صنعتی در بخش‌های خاص مانند انرژی، بنادر، بزرگراه‌ها، الکترونیک و نرم افزار ارائه می‌دهد. دولت همچنین به منظور تشویق به سرمایه خارجی، مناطق ویژه صادرات را به نام مناطق پردازش صادرات (EPZ) ایجاد کرده است. برخی از مشوق‌های ارائه شده به این سرمایه‌گذاران شامل معافیت از کلیه مالیات‌های استانی و شهری برای تولید محصول صادراتی، معافیت از کلیه مالیات‌ها و عوارض تجهیزات، ماشین‌آلات و مواد و دسترسی به خدمات سازمان منطقه پردازش صادرات است. مناطق ویژه اقتصادی SEZ که در مرحله توسعه قرار دارند، همچنین سرمایه‌گذاری در پاکستان را در میان بخش‌های صادراتی کشور جذب می‌کنند.

۷-۲. موافقت‌نامه‌ها و تفاهم‌نامه‌های موجود

در دهه اخیر، اقدامات مثبتی در زمینه انعقاد موافقت‌نامه‌های دوجانبه، به ویژه ترتیبات ویژه تجاری موسوم به توافق‌نامه‌های تجاری (PTA) که مفاد آن معمولاً به صورت کلی و تیتروار می‌باشد، بین ایران و برخی از شرکای تجاری از جمله پاکستان صورت گرفته است. توافق‌نامه تجاری بین ایران و پاکستان از جمله موافقت‌نامه‌هایی است که در سال ۱۳۸۵ اجرایی شده است. جدول زیر مهمترین موافقت‌نامه‌ها و تفاهم‌نامه‌های تجاری موجود بین دو کشور را نشان می‌دهد.

جدول ۲) موافقت‌نامه‌ها و تفاهم‌نامه‌های موجود

ردیف	عنوان اجلاس	تاریخ برگزاری	محل برگزاری
۱	اولین موافقت‌نامه بلندمدت بازرگانی	۱۳۶۱	تهران
۲	سازمان همکاری اقتصادی (اگو)	۱۳۷۲	تهران
۳	دومین موافقت‌نامه بلندمدت بازرگانی	۱۳۸۲	اسلام آباد
۴	موافقت‌نامه تجارت ترجیحی	۱۳۸۵	اسلام آباد
۵	کمیسیون‌های مشترک اقتصادی	۱۳۶۴-۱۳۸۷	تهران-اسلام آباد

۷-۲-۱. مهم‌ترین نکات در مورد توافق‌نامه‌های تجاری ایران و پاکستان:

- ◀ **تاریخچه:** یک موافقت‌نامه تعرفه ترجیحی بین ایران و پاکستان در سال ۱۳۸۲ (۲۰۰۳ میلادی) منعقد شد. همچنین یک موافقت‌نامه بلندمدت بازرگانی بین دو کشور در تاریخ ۳۰ فروردین ۱۳۶۱ (۱۹ آوریل ۱۹۸۲) در تهران به امضاء رسیده است.
- ◀ **مفاد:** در توافق‌نامه سال ۱۳۸۲ مقرر شد ۳۰۹ قلم کالای پاکستانی و ۳۳۸ قلم کالای ایرانی با تعرفه پایین‌تر صادر شود.
- ◀ **کالاهای مشمول:** توافق‌نامه شامل ۶۳۵ قلم کالا با ترجیحات تعرفه‌ای است که ۳۳۸ قلم آن کالاهای صادراتی و ۳۱۲ قلم آن کالاهای وارداتی هستند.
- ◀ **تخفیفات تعرفه‌ای:** به طور متوسط، این کالاها از کمتر از ۲۰ درصد تخفیفات تعرفه‌ای بهره‌مند شده‌اند.
- ◀ **هدف‌گذاری:** در سال‌های اخیر، دو کشور برای رسیدن به تجارت ۱۰ میلیارد دلاری هدف‌گذاری کرده‌اند. برآوردها نشان می‌دهد که با ایجاد زیرساخت‌های لازم، تجارت دو کشور تا ۱۴ میلیارد دلار در سال قابل افزایش است.

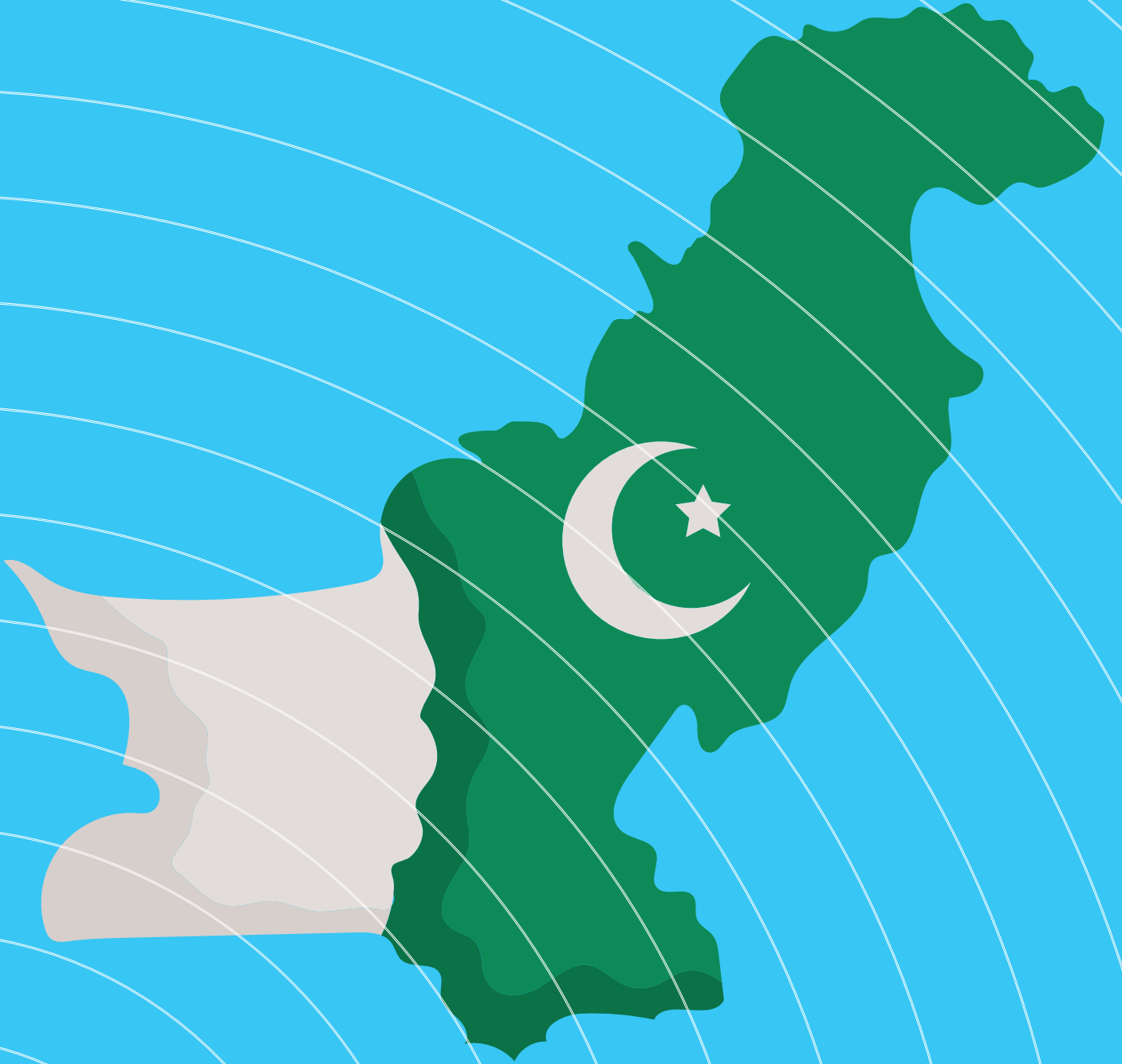
۲-۸. مراحل راه اندازی کسب و کار در پاکستان

ایجاد کسب و کار در کشور پاکستان نیازمند ثبت در کمیسیون ثبت شرکت ها و معاملات پاکستان می باشد. جدول زیر بیانگر را نشان می دهد.

جدول (۳) مراحل و هزینه های لازم برای راه اندازی کسب و کار در کشور پاکستان

شماره مرحله	عنوان مرحله	هزینه های لازم
اول	موجود بودن نام، معمولاً فرم درخواست با ارائه سه نام پیشنهادی تکمیل می شود.	۲۰۰ روپیه
دوم	ثبت شرکت	۲۵۰۰ روپیه
سوم	افتتاح حساب بانکی و سپرده گذاری اولیه	۲۰۰ روپیه
چهارم	اسناد و فرم های ثبت و رهن	۵۰۰۰ روپیه
پنجم	بازرسی و تغییرات	۵۲۰۰ روپیه
ششم	فرم درخواست از سازمان امنیت و تبادلات ارزی	۵۰۰۰ روپیه
هفتم	گرفتن تأییدیه بیمه و سایر مراحل ثبت	۴۱۷ دلار آمریکا
هشتم	سایر اسناد	۷۰ روپیه

بخش سوم
بازار کشور پاکستان

۳. بازار کشور پاکستان

۱-۳. مقدمه

پاکستان جمعیت بزرگی دارد بنابراین دانستن اینکه مردم این کشور بیشتر از چه شبکه اجتماعی استفاده می‌کنند برای صادرات بسیار حیاتی و تأثیرگذار است. هر شبکه اجتماعی مخاطبان خاص خود را دارد. با آگاهی از شبکه‌های اجتماعی پرتعداد در کشور مورد نظر، شناسایی بهتر مخاطبان بالقوه راحت‌تر و سریع‌تر خواهد بود.

۲-۳. دیجیتال مارکتینگ در پاکستان: فرصت‌ها و چالش‌ها

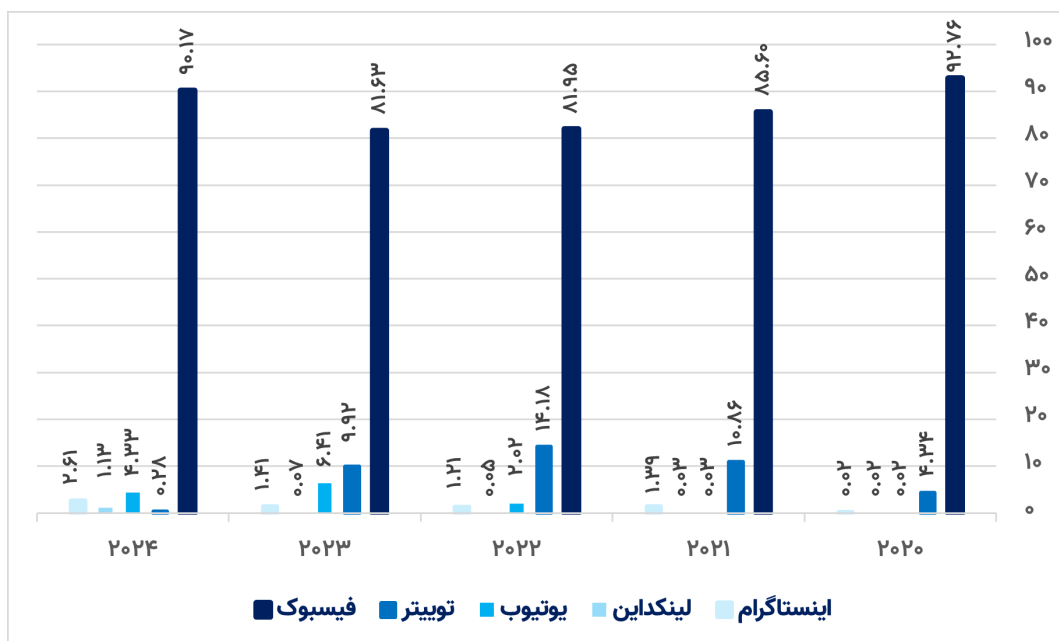
در آغاز سال ۲۰۲۴، زمانی که ضریب نفوذ اینترنت به ۴۵/۷ درصد رسید، ۱۱۱ میلیون کاربر اینترنت، در پاکستان فعالیت داشتند. در ژانویه ۲۰۲۴، ۵۷۳۲۰۰۰۰ کاربر، از فیس بوک استفاده کردند که ۷۶٪ آنها مرد و ۲۴٪ آنها زن بودند. در پاکستان، مانند بسیاری از کشورهای دیگر، پلتفرم‌های محلی نقش مهمی در تجارت و ارتباطات ایفا می‌کنند. این پلتفرم‌ها به دلایل مختلفی از جمله زبان، فرهنگ و نیازهای خاص بازار محلی، محبوبیت پیدا کرده‌اند. در اینجا به مهم‌ترین پلتفرم‌های محلی پاکستان اشاره می‌کنیم:

۱-۲-۳. داراز (Daraz)

داراز یکی از بزرگ‌ترین پلتفرم‌های تجارت الکترونیک در پاکستان است که طیف گسترده‌ای از محصولات را از جمله لوازم الکترونیکی، مد، لوازم خانگی و موارد دیگر ارائه می‌دهد. این پلتفرم به ویژه در مناطق شهری پاکستان بسیار محبوب است.

۲-۲-۳. اولاکس (OLX)

اولاکس یک پلتفرم آنلاین برای خرید و فروش کالاهای دست دوم است. این پلتفرم در پاکستان بسیار محبوب است و مردم از آن برای خرید و فروش انواع کالاها از جمله خودرو، املاک و لوازم الکترونیکی استفاده می‌کنند.

نمودار (۲) وضعیت شبکه مجازی کشور پاکستان

نکته: بسیاری از کسب و کارهای کوچک و متوسط (SMEs) در پاکستان به اندازه کافی برای بازاریابی دیجیتال هزینه نمی‌کنند. آنها به جای آن روش‌های بازاریابی سنتی را ترجیح می‌دهند. بازاریابان منابع کمتری برای اجرای کمپین‌های موثر یا استفاده از ابزارهای پیشرفته دارند. بنابراین حضور تجار حرفه‌ای و عدم وجود متخصص لازم در زمینه‌های بازاریابی دیجیتال مانند PPC، SEO یا بازاریابی محتوا در پاکستان بسیاری از فرصت‌های مشتری‌یابی و ارتباط کم هزینه را در این فضا گرفته است.

۳-۳. تجارت کالایی کشور پاکستان

آمارها و پیش‌بینی‌های منتشر شده توسط صندوق بین‌المللی پول، نمایانگر چشم‌اندازی تدریجی برای بهبود وضعیت اقتصادی پاکستان هستند. بر اساس این اطلاعات، می‌توان دریافت که سرانه تولید ناخالص داخلی در پاکستان در سال ۲۰۲۴ به حدود ۱۵۸۷ دلار رسیده و انتظار می‌رود این رقم تا پایان سال ۲۰۲۵ به ۱۷۱۷ دلار افزایش یابد. در بلندمدت، پیش‌بینی می‌شود که این شاخص تا حدود ۱۷۸۶ دلار در سال ۲۰۲۶ و ۱۸۵۷ دلار در سال ۲۰۲۷ برسد. این روند نشان‌دهنده پتانسیل رشد اقتصادی در پاکستان است که با توجه به رتبه‌بندی شاخص پیچیدگی اقتصادی کشور، که در سال ۲۰۲۳ میزبان هشتاد و نهمین اقتصاد پیچیده جهان بوده، حائز اهمیت می‌باشد.

رشد اقتصادی پاکستان در سال ۲۰۲۳ به منفی ۰/۲۱ درصد رسیده بود. اما در سال ۲۰۲۴، شاهد جهش قابل توجهی در این رشد بودیم که به ۲/۳۸ درصد افزایش یافت. پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهند که این روند صعودی در رشد اقتصادی پاکستان در سال‌های آینده نیز ادامه خواهد یافت و انتظار می‌رود که رشد اقتصادی این کشور در سال ۲۰۲۷ به ۴/۱ درصد برسد.

در سال ۲۰۲۴، نرخ بیکاری در پاکستان به حدود ۶/۳ درصد رسیده است. بر اساس پیش‌بینی‌های صندوق بین‌المللی پول، انتظار می‌رود که نرخ بیکاری در پاکستان تا سال ۲۰۲۷ افزایش یابد و به بیش از ۷/۵ درصد برسد.

شاخص تورم از ۲۹/۲ به ۲۳/۴ در سال مالی ۲۰۲۴ رسید. نرخ تورم رو به کاهش است و پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۲۹ به ۶/۵ درصد برسد. کاهش قابل توجه تورم در سال‌های پیش رو اثر بخشی یک ترکیب سیاست بهینه، از جمله تحکیم مالی، مداخلات هدفمند بانک دولتی پاکستان (SBP) و ثبات نرخ ارز در کنار شرایط خارجی مساعد می‌باشد. این اقدامات نقش مهمی در کاهش فشارهای تورمی و ایجاد یک محیط اقتصاد کلان با ثبات‌تر بازی می‌کند.

در سال ۲۰۲۳، میزان جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پاکستان ۱/۳ میلیارد دلار بود که در سال ۲۰۲۴ به ۱/۵ میلیارد دلار رسید.

جدول (۴) مقایسه جمعیت، تولید ناخالص داخلی، رشد اقتصادی، بدهی خارجی و تورم پاکستان

شاخص	۲۰۲۰	۲۰۲۱	۲۰۲۲	۲۰۲۳	۲۰۲۴
جمعیت (میلیون)	۲۳۵	۲۳۹	۲۴۳	۲۴۷	۲۵۴
تولید ناخالص داخلی (میلیارد دلار)	۳۳/۴۱	۳۴۸/۴۸	۳۷۴/۸۵	۳۳۷/۹۱	۳۷۴/۶
سرانه تولید ناخالص داخلی (دلار)	۱۲۷۸	۱۴۵۵	۱۵۳۸	۱۳۶۵	۱۵۸۷
رشد اقتصادی (درصد تولید ناخالص داخلی واقعی)	-۰/۹	۵/۸	۲/۶	-۰/۲	۲/۳۸
بدهی خارجی (درصد تولید ناخالص داخلی واقعی)	۴۰	۳۸	۳۴/۶	۳۷/۳	۳۵/۱
تورم (میلیارد دلار)	۱۰/۷	۸/۹	۱۲/۲	۲۹/۲	۲۳/۴

۳-۴. اندازه بازار پاکستان

طبق آمار مرکز بین‌المللی تجارت، پاکستان در سال ۲۰۲۳ محصولات موردنیاز خود را با ارزشی برابر با ۵۰,۳۶۲,۵۴۱ هزار دلار (حدوداً ۵۰ میلیارد دلار) از کشورهای جهان تأمین کرده است که این میزان ۰/۲٪ از کل واردات جهانی را تشکیل می‌دهد و رتبه این کشور در واردات جهانی ۵۹ می‌باشد. در همان سال، پاکستان ۹۴۹,۹۷۲ هزار دلار (حدوداً ۱ میلیارد دلار) محصول را از ایران وارد کرد، به این معنی که سهم ایران از واردات روسیه ۱/۹٪ می‌باشد. در سال ۲۰۲۳ بیشترین واردات پاکستان از کشور چین با مقدار ۱۱۷۷۷۶۹۵ هزار دلار (حدود ۱۲ میلیارد دلار) بود. این میزان سهم ۲۳/۴ درصدی از کل واردات پاکستان از جهان را شامل می‌شود.

امارات متحده عربی با حدود ۴/۸ میلیارد دلار و عربستان سعودی با حدود ۴/۵ میلیارد دلار به ترتیب پس از کشور چین در جایگاه دوم و سوم بزرگترین تأمین‌کننده کالا به پاکستان قرار دارند. سهم امارات از واردات پاکستان ۹/۶ درصد و سهم عربستان ۸/۹ درصد می‌باشد. ایران در میان کشورهای صادرکننده کالا به پاکستان جایگاه ۱۱ام را به خود اختصاص داده و حدود ۱/۹ درصد از نیاز وارداتی پاکستان را در سال ۲۰۲۳ تأمین کرده است. واردات پاکستان از ۲۰ مبدأ عمده وارداتی خود حدود ۴۲/۲ میلیارد دلار بوده که سهمی بالغ بر ۸۳/۷ درصد از نیاز وارداتی پاکستان را تأمین می‌کند.

براساس آمارهای مرکز بین‌المللی تجارت، پاکستان در سال ۲۰۲۳ معادل ۷۹/۳۱ میلیارد دلار تجارت کالایی با جهان داشته که از این میان، ۵۰/۳۶ میلیارد دلار آن مربوط به واردات کالا و حدود ۲۸/۹۵ میلیارد دلار آن نیز مربوط به صادرات کالا بوده است. صادرات پاکستان به جهان در سال ۲۰۲۳ نسبت به سال ۲۰۲۲ با رشد منفی ۷ درصدی و واردات کالایی آن از جهان در مدت مذکور با رشد منفی ۲۹ درصدی مواجه شده است.

بیشترین ارزش واردات پاکستان در بازه زمانی ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۳ مربوط به سال ۲۰۲۱ با ۷۳ میلیارد دلار و بیشترین ارزش صادرات آن مربوط به سال ۲۰۲۲ با ۳۱ میلیارد دلار بوده است. با افزایش واردات پاکستان نسبت به صادرات آن، تراز تجاری این کشور همچنان منفی می‌باشد.

بیشترین ارزش واردات پاکستان در سال ۲۰۲۳ به نفت خام و روغن حاصل از مواد معدنی قیری اختصاص داشته است. ارزش واردات این ۲ کالا به تنهایی ۹/۵ میلیارد دلار بوده که سهم ۱۹ درصدی از کل واردات پاکستان را دارا می‌باشد در مقایسه جهانی ارزش واردات این ۲ کالا حدوداً ۱/۷ تریلیون دلار و سهم ۷ درصدی در کل واردات جهان را به خود اختصاص داده است. پاکستان در سال ۲۰۲۳ نفت خام را از کشورهای عربستان سعودی، امارات، روسیه و کویت و روغن‌ها و فرآورده‌های سبک از نفت یا مواد معدنی قیری را از کشورهای امارات، سنگاپور، عمان، چین و ایران تأمین کرده است.

جدول ۵) ده کالای عمده وارداتی به کشور پاکستان در سال ۲۰۲۳ با کد تعرفه ۶ رقمی

ردیف	کد تعرفه	شرح تعرفه	ارزش واردات (هزار دلار)	تراز تجاری (هزار دلار)	رشد سالانه ارزش بین سال‌های ۲۰۲۳ تا ۲۰۱۹ (%)	رشد سالانه مقدار بین سال‌های ۲۰۲۳ تا ۲۰۱۹ (%)
۱	۲۷۰۹۰۰	روغن‌های نفتی و روغن‌های به دست آمده از مواد معدنی قیری	۴۸۳۱۲۱۳	-۴۸۰۴۲۰۰	۱۵	-۵۸
۲	۲۷۱۰۱۲	روغن‌ها و فرآورده‌های سبک از نفت یا مواد معدنی قیری	۴۶۲۷۲۶۲	-۴۶۲۷۲۶۲	۱۵	-۵۸
۳	۲۷۱۱۱۱	گاز طبیعی، مایع	۳۶۹۳۰۰۵	-۳۶۹۳۰۰۵	۱۱	
۴	۲۷۱۱۱۲	روغن پالم و فراکسیون‌های آن، اعم از تصفیه شده یا نشده	۲۸۸۱۸۳۲	-۲۸۸۱۸۳۲	۲۱	-۱
۵	۲۷۱۱۱۳	روغن‌ها و فرآورده‌های متوسط، از نفت یا مواد معدنی قیر، بدون بیودیزل	۱۸۹۹۹۰۲	-۱۷۸۷۱۴۱	۱۳	
۶	۲۷۱۱۱۴	دستگاه‌های نیمه هادی حساس به نور، از جمله سلول‌های فتوولتائیک	۱۰۳۸۶۵۲	-۱۰۳۸۵۵۷	۳۱	۱۷
۷	۲۷۱۱۱۵	تلفن‌های همراه	۱۰۲۶۲۰۴	-۱۰۲۵۴۲۷	-۳	۴
۸	۲۷۱۱۱۶	پنبه	۹۱۹۶۹۲	-۸۶۳۰۴۰	۱۰	-۵۳
۹	۲۷۱۱۱۷	دانه‌های کلزا یا کلزا با اسید اروسیک کم	۷۷۸۱۴۱	-۷۷۸۱۴۱	۷	-۱۳
۱۰	۲۷۱۱۱۸	هیدروکربن‌های گازی	۶۶۵۳۲۵	-۶۶۵۳۲۵	۲۶	۱۲

در میان اقلام عمده وارداتی پاکستان از ایران در سال ۲۰۲۳ بیشترین میزان واردات متعلق به کد تعرفه ۲۷۱۱۱۹ با شرح سایر گازهای نفتی و سایر هیدروکربورهای گازی شکل (مهمترین کالای صادراتی ایران به پاکستان) بوده است. میزان واردات پاکستان از ایران در این گروه کالایی حدود ۴۴۴ میلیون دلار است و طی ۵ سال گذشته حدوداً ۳۳ درصد رشد داشته است. پس از آن روغن‌های سبک و فرآورده‌های آن بیشترین میزان واردات از ایران را به خود اختصاص داده است.

جدول ۶) ده کالای عمده وارداتی از ایران به کشور پاکستان در سال ۲۰۲۳ با کد تعرفه ۶ رقمی

ردیف	تعرفه	شرح تعرفه	ارزش واردات (هزار دلار)	رشد سالانه ارزش بین سالهای ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۳ (%)	مقدار واردات در سال ۲۰۲۳ (تن)	سهم در واردات پاکستان %	تعرفه گمرکی %
۱	۲۷۱۱۱۹	هیدروکربن های گازی، مایع (به استثنای گاز طبیعی، پروپان، بوتان، اتیلن، پروپیلن)	۴۴۴۸۵۴	۳۳	۷۱۷۲۹۵	۶۷	۲
۲	۲۷۱۰۱۲	روغن ها و فرآورده های سبک از نفت یا مواد معدنی قیری	۱۲۰۷۵۳	۴	۳۴۰۸۲۰	۳	۷
۳	۲۷۱۳۲۰	قیر نفتی	۴۶۱۰۱	۴۱	۱۸۷۹۶۱	۱۰۰	۳
۴	۷۱۳۱۰	نخود خشک پوست کنده	۴۳۴۱۴	۱۰۷	۵۱۱۴۰	۳۲	۲
۵	۳۹۰۱۱۰	پلی اتیلن با وزن مخصوص کمتر از ۰/۹۴	۱۸۹۶۶	۱۴۲	۲۲۱۲۵	۶	۱۰
۶	۲۷۰۱۱۹	زغال سنگ، اعم از پودر شده یا نشده	۱۵۸۸۵		۱۰۰۴۷۵	۹	۲
۷	۷۲۰۸۱۰	محصولات نورد تخت از آهن یا فولاد غیر آلیاژی	۱۵۵۰۸		۱۸۸۲۶	۵۹	۱۶
۸	۴۱۰۲۲۱	پوست خام گوسفند یا بره، بدون پشم	۱۵۱۶۶	۲۸	۹۳۴۵	۸۸	۰
۹	۳۹۰۱۹۰	پلیمرهای اتیلن، در اشکال اولیه (به استثنای پلی اتیلن و کوپلیمرهای اتیلن-وینیل استات)	۱۴۲۹۵		۲۷۳۳۰	۳۳	۱۰
۱۰	۰۸۰۴۱۰	خرمای تازه یا خشک	۱۱۹۱۱	۱۴	۴۵۴۹۸	۷۴	۱۸

جدول ۷) فراوانی کالای وارداتی پاکستان از جهان بر حسب کد تعرفه

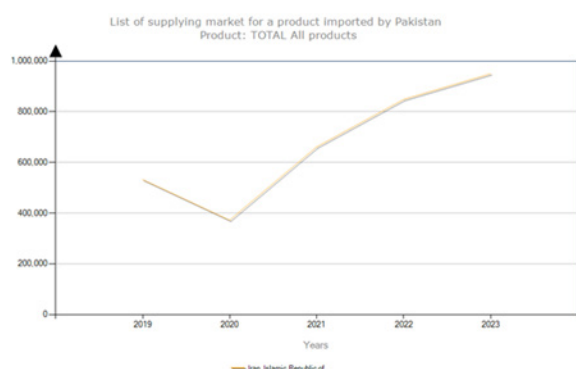
۸۴	۷۲	۱۵	۸۵	۲۷	HS / ۲ رقمی
۸۵۱۷	۱۵۱۱	۲۷۱۱	۲۷۰۹	۲۷۱۰	HS / ۴ رقمی
۲۷۱۰۱۹	۱۵۱۱۹۰	۲۷۱۱۱۱	۲۷۱۰۱۲	۲۷۰۹۰۰	HS / ۶ رقمی

جدول ۸) فراوانی کالای وارداتی پاکستان از ایران بر حسب کد تعرفه

۰۸	۳۹	۰۷	۷۲	۲۷	HS / ۲ رقمی
۳۹۰۱	۲۷۱۳	۰۷۱۳	۲۷۱۰	۲۷۱۱	HS / ۴ رقمی
۳۹۰۱۱۰	۰۷۱۳۱۰	۲۷۱۳۲۰	۲۷۱۰۱۲	۲۷۱۱۱۹	HS / ۶ رقمی

۳-۵. روند رشد بازار پاکستان

نمودار ۳) روند رشد بازار پاکستان

طی پنج سال گذشته (۲۰۱۹-۲۰۲۳)، ارزش واردات محصولات به پاکستان از جهان رشد ۵ درصدی داشته اما در سال اخیر ۲۰۲۲-۲۰۲۳ نرخ رشد بازار، میزان ۲۹ درصد کاهش نشان می‌دهد. در پنج سال گذشته؛ ارزش واردات پاکستان از ایران ۲۲ درصد بوده است و تنها در سال (۲۰۲۳) این میزان ۱۲ درصد می‌باشد. اگر چه میزان واردات کالا از ایران به پاکستان نسبت به ۱۰ کشور رقیب ما بسیار کم است اما نرخ رشد در مقایسه با رشد کلی بازار نشان دهنده آن است که ایران در حال به دست آوردن سهم بازار پاکستان می‌باشد.

۳-۶. مقاصد عمده صادراتی پاکستان

به طور کلی پنج کشور برتر مقصد صادراتی پاکستان عبارتند از آمریکا، چین، انگلیس، آلمان و هلند و پنج مبدا وارداتی این کشور شامل چین، امارات متحده عربی، عربستان، اندونزی و قطر می‌باشند.

بزرگترین شریک تجاری پاکستان در بخش صادرات، ایالات متحده آمریکا است به طوریکه ۱۷/۴ درصد از صادرات کالایی پاکستان در سال ۲۰۲۳ به این کشور بوده است. چین و انگلستان رتبه‌های دوم و سوم بزرگترین مقاصد صادراتی پاکستان را به خود اختصاص داده‌اند. صادرات پاکستان به چین ۹/۵ درصد و به انگلستان ۶/۹ درصد از کل صادرات پاکستان را تشکیل می‌دهد. صادرات پاکستان به ۲۰ مقصد عمده صادراتی این کشور در مجموع حدود ۲۳ میلیارد دلار بوده که سهم ۸۰ درصدی از کل صادرات پاکستان را به خود اختصاص داده‌اند.

بیشترین حجم صادرات پاکستان شامل منسوجات، پوشاک (بافتنی و غیر بافتنی)، پنبه و غلات است

تراز تجاری بین ایران و پاکستان به نفع ایران است و تراز تجاری منفی پاکستان نشان می‌دهد که پاکستان در تجارت با ایران بیشتر واردکننده است تا صادرکننده. این وضعیت می‌تواند ناشی از عوامل ذیل باشد:

- ◀ نیاز پاکستان به کالای ایرانی
- ◀ تنوع کالای صادراتی ایرانی
- ◀ موانع تجاری در پاکستان

سهم ایران از کل واردات پاکستان در سال ۲۰۲۳ حدود ۱/۹ درصد بوده که این سهم نسبت به سال پیش روند افزایشی داشته است. سهم خاورمیانه از کل واردات پاکستان در همین سال حدوداً ۴۰ درصد بوده است.

مقایسه ارزش واردات پاکستان از جهان، ایران، خاورمیانه در جدول ۵ نشان می‌دهد که با توجه به سیاست‌های توسعه‌ای پاکستان میزان واردات، طی سال اخیر رو به کاهش بوده اما ایران در این روند کاهشی توانسته سهم بازار را افزایش دهد.

جدول ۹) فراوانی کالای وارداتی پاکستان از جهان بر حسب کد تعرفه

سال	۲۰۱۹	۲۰۲۰	۲۰۲۱	۲۰۲۲	۲۰۲۳
جهان (میلیارد دلار)	۵۰	۴۵	۷۳	۷۱	۵۰
خاورمیانه (میلیارد دلار)	۱۴	۱۰	۱۸	۲۳	۱۷
ایران (میلیون دلار)	۵۳۲	۳۷۲	۶۶۱	۸۴۸	۹۴۹

۳-۷. واردات و صادرات خدمات کشور پاکستان:

براساس آمارهای مرکز بین المللی تجارت، پاکستان در سال ۲۰۲۳ حدود ۹ میلیارد و ۶۰۰ میلیون دلار واردات خدمات و حدود ۷ میلیارد و ۵۰۰ میلیون دلار صادرات خدمات داشته است. طبق گزارش وزارت دارایی پاکستان در سال مالی ۲۰۲۴، بخش خدمات از انقباض حاشیه‌ای ۰.۰۲ درصد در سال مالی ۲۰۲۳ به نرخ رشد ۲.۲ درصد بازگشت که نشان‌دهنده انعطاف‌پذیری در میانه شرایط چالش‌برانگیز اقتصادی است. بیشترین سهم از واردات خدمات در پاکستان به بخش حمل و نقل و گردشگری اختصاص می‌یابد.

۸-۳. دسترسی به بازار ترجیحی پاکستان:

ایران از دسترسی ترجیحی به بازار پاکستان برای برخی محصولات برخوردار است.

موافقت‌نامه‌های ترجیحی بین ایران و پاکستان:

- ◀ موافقت‌نامه تجارت ترجیحی میان کشورهای DA
- ◀ موافقت‌نامه نظام تجارت ترجیحی کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی (OIC)
- ◀ موافقت‌نامه تجارت ترجیحی ایران - پاکستان

موافقت‌نامه تعرفه ترجیحی میان ایران و پاکستان در سال ۱۳۸۲ منعقد شد و در این توافق‌نامه مقرر شد ۳۰۹ قلم کالای پاکستانی و ۳۳۸ قلم کالای ایرانی با تعرفه پایین‌تر صادر شود. متأسفانه توافق‌نامه تجارت آزاد (FTA) بین ایران و پاکستان از سال ۲۰۱۶ شروع شده و هنوز به طور کامل امضا نشده است. با این حال، تلاش‌های زیادی برای نهایی کردن این توافق‌نامه در جریان است.

با توجه به اینکه پاکستان جزء ۱۰ مقصد صادراتی ایران است. این توافق‌نامه به نفع هر دو کشور خواهد بود و به توسعه اقتصادی آنها کمک خواهد کرد. این در حالی است که پاکستان توافق‌نامه‌های تجارت آزاد متعددی با کشورهای مختلف دارد.

- ◀ **چین:** پاکستان و چین توافق‌نامه تجارت آزاد دارند که شامل تسهیل تجارت طیف گسترده‌ای از کالاها، از جمله محصولات دارویی می‌شود.
 - ◀ **سریلانکا:** پاکستان با سریلانکا نیز توافق‌نامه تجارت آزاد دارد که به تسهیل تجارت بین دو کشور کمک می‌کند.
 - ◀ **مالزی:** توافق‌نامه مشارکت اقتصادی جامع تجارت پاکستان و مالزی نیز به تسهیل تجارت کالا و به طور خاص دارو بین دو کشور کمک می‌کند.
 - ◀ **ترکیه:** پاکستان با ترکیه نیز در حال رایزنی برای امضای موافقت‌نامه تجارت آزاد است.
- علاوه بر این، پاکستان عضو سازمان همکاری‌های اقتصادی (اکو) نیز هست که با کشورهای عضو آن نیز روابط تجاری دارد.

جدول ۱۰) محصولات وارداتی پاکستان از یزد در سال ۱۴۰۳ بر اساس وزن (تن) و ارزش (هزار دلار) - آمار کارت بازرگانی

وزن (تن)	ارزش (هزار دلار)	زیرگروه کالایی
۰/۳۶	۲	آرایشی و بهداشتی
۱۲۱/۵۷	۲۹۸	تایر
۱۲۵	۸۸	رزین
۲۵۰۵/۰۹	۳۲۸	رنگ
۱۸۷۸۱/۳۵	۸,۳۷۰	روغن های نفتی و روغن های حاصل از مواد معدنی قیری
۶/۶۶	۷	زعفران
۱۰۷۴/۷۰	۴۸۷	سایر پتروشیمی
۹۶۱/۸۹	۲۵۰	سایر صنایع معدنی غیر فلزی
۶۰/۵۰	۳۲	سایر صنایع معدنی فلزی
۴۵/۵۰	۱۱	شونده
۵۹/۳۶	۶۱	شیرینی و شکلات و فرآورده های غلات
۶۲۲۵/۴۸	۱,۱۰۸	شیشه ساختمانی
۱۵۹/۸۱	۱۳۸	صنایع تبدیلی
۱۹۵۲/۶۷	۸۰۱	ظروف و لوازم آشپزخانه
۷۸۹۷/۶۰	۲,۸۷۱	قیر
۶۶۳۲۸/۶۹	۷,۱۷۴	کاشی و سرامیک
۱۸۴۳/۱۱	۴,۳۶۲	کفپوش های ماشینی
۳۲۹۵/۱۶	۷۲۵	گاز LPG
۲۱۴۴۱/۸۹	۱۷,۸۶۰	محصولات پلاستیکی
۴۲۴/۸۸	۲۱۷	محصولات تخت فولادی
۵۲۵	۴۶۲	محصولات شیمیایی آلی
۷۵	۹	محصولات شیمیایی غیر آلی
۵۸۴/۵۲	۶۳۶	محصولات لبنی
۱۵۷/۷۲	۵۲۸	محصولات نساجی
۱۹/۹۵	۲۸	مواد اولیه دارویی
۱۳۴۶۷۳/۴۴	۴۶,۸۵۲	مجموع

طبق آمار کارت بازرگانی یزد، صادرات محصولات این استان به کشور پاکستان در سال ۱۴۰۳، ۴۶ میلیون ۸۵۲ هزار دلار بوده است که از این میزان حدود ۲۱ میلیون دلار آن مربوط به سربطری، سرپوش، کلاهدک و سایر درپوش ها، از مواد پلاستیکی می باشد با اختلاف معناداری محصولات سرامیکی با ضریب جذب آب وزنی بیش از ۵/۰ درصد و حداکثر ۱۰ درصد با ارزش حدوداً ۱۲ میلیون دلار در جایگاه دوم صادرات به این کشور قرار می گیرد.

جدول (۱۱) آمار تجارت

وزن تن	ارزش هزار دلار	HS-Code	شرح HS
۱۳۰۰۳/۰۵	۱۰,۴۱۲	۳۹۲۳۲۹۰	سایر محصولات پلاستیکی غیر از ردیف‌های مشمول ۳۹۲۳۱۰۰ لغایت ۳۹۲۳۲۹۱۰
۱۸۷۱۴/۸۶۸	۸,۳۳۳	۲۷۱۰۱۲۹۰	سایر روغن‌های سبک و فرآورده‌ها بجز بنزین
۵۵۳۷۲/۳۱۱	۵,۹۰۲	۶۹۰۷۲۲۰۰	کاشی و چهارگوش - با ضریب جذب آب وزنی بیش از ۰/۵ درصد و حداکثر ۱۰ درصد
۴۷۶۵/۶۱۱	۴,۶۴۲	۳۹۰۱۲۰۵۹	کامپاند پلی اتیلن غیرپودری با وزن مخصوص ۰/۹۴ یا بیشتر ویژه روکش سیم و کابل
۱۲۰۷/۴۵۲۵	۳,۸۶۴	۵۷۰۲۹۹۰	سایر کف پوش‌ها از سایر مواد نسجی بجز زیلو
۷۸۹۷/۵۹۹	۲,۸۷۱	۲۷۱۳۲۰۰۰	قیرنفت
۶۲۲۵/۴۸	۱,۱۰۸	۷۰۰۵۲۹۹۰	سایر شیشه‌های فلوت، ساییده و صیقل شده مسلح نشده غیر مذکور در جای دیگر
۱۲۵۸/۲	۱,۰۶۵	۳۹۲۳۹۰۹۰	سایر محصولات پلاستیکی غیر از ردیف‌های مشمول ردیف‌های ۳۹۲۳۱۰۰ لغایت ۳۹۲۳۹۰۱۰
۸۰۹۶/۶۹	۸۹۱	۶۹۰۷۲۳۰۰	کاشی و چهارگوش -- با ضریب جذب آب وزنی بیش از ۱۰ درصد
۱۰۲۵	۸۲۰	۳۹۲۳۲۱۹۰	سایرکیسه، کیسه کوچک از پلی اتیلن بجز کیسه خون، کیسه اسپتیک ۵ لایه مقاوم درمقابل نفوذ هوا و اکسیژن

۹-۳. بررسی کالاهای صادر شده از یزد به پاکستان:

۱- سرپوش پلاستیکی

میزان واردات پاکستان از ایران برای کد تعرفه (۳۹۲۳۲۹) ۳۱ میلیون و ۱۰۲ هزار و ۳۸۱ دلار در سال ۱۴۰۲ می‌باشد. آمار گمرک ایران نشان می‌دهد که از میزان ارزش صادراتی این محصول به پاکستان ۶۷ درصد توسط گمرک استان یزد ترخیص و مابقی از شهرهای زاهدان، تهران، قم و... صادر شده است. پاکستان انواع محصول سرپوش پلاستیکی خود را از کشورهای چین، ترکیه، ایتالیا تأمین و به همان میزان مصرف می‌نماید. با وجود مرز مشترک بین ایران و پاکستان و مزیت تعرفه ای نسبی ایران نسبت به دو رقیب خود اما تجار ایرانی نتوانستند سهم بازار پاکستان را برای این گروه کالایی بگیرند.

جدول (۱۲) تعرفه سرپوش پلاستیکی

کد تعرفه	تعرفه عمومی	حداقل تعرفه اعمال شده به ایران	حداقل تعرفه اعمال شده به چین	حداقل تعرفه اعمال شده به ترکیه	حداقل تعرفه اعمال شده به ایتالیا
۳۹۲۳۲۹	۲۰	۱۸	۱۶/۷۰	۲۰	۲۰

۲- کاشی و سرامیک با ضریب جذب آب وزنی بیش از ۰/۵ درصد و حداکثر ۱۰ درصد

میزان واردات پاکستان از ایران برای کد تعرفه (۶۹۰۷۲۲) ۱۴ میلیون دلار در سال ۱۴۰۲ می‌باشد. آمار گمرک ایران نشان می‌دهد که از میزان ارزش صادراتی این محصول به ترکیه ۸۳ درصد از این محصول از گمرک استان یزد ترخیص و مابقی از منطقه ویژه اقتصادی رفسنجان، تهران و کاوه صادر شده است. پاکستان عمده این محصول خود را از کشورهای چین، اسپانیا، امارات تأمین و به همان میزان مصرف می‌نماید.

جدول (۱۳) تعرفه کاشی و سرامیک با ضریب جذب آب وزنی بیش از ۰/۵ درصد و حداکثر ۱۰ درصد

کد تعرفه	تعرفه عمومی	حداقل تعرفه اعمال شده به ایران	حداقل تعرفه اعمال شده به چین	حداقل تعرفه اعمال شده به اسپانیا	حداقل تعرفه اعمال شده به امارات
۶۹۰۷۲۲	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰

۳- سایر فرش‌ها و کف پوش‌ها از مواد نسجی حتی آماده مصرف بجز جاجیم

میزان واردات پاکستان از ایران برای کد تعرفه (۵۷۰۵۰۰) ۳ میلیون و ۴۳۷ هزار و ۶۱۳ دلار می‌باشد. میزان واردات این محصول از ایران ۵۹۵ هزار دلار می‌باشد که ۹۷ درصد توسط گمرک استان یزد ترخیص و میزان باقیمانده از میرجاوه و غرب تهران صادر شده است. پاکستان عمده این محصول را از کشورهای ترکیه، چین، ترکیه، انگلستان تأمین و به همان میزان مصرف می‌نماید.

جدول (۱۳) تعرفه سایر فرش‌ها و کف پوش‌ها از مواد نسجی حتی آماده مصرف بجز جاجیم

کد تعرفه	تعرفه عمومی	حداقل تعرفه اعمال شده به ایران	حداقل تعرفه اعمال شده به چین	حداقل تعرفه اعمال شده به ترکیه	حداقل تعرفه اعمال شده به انگلستان
۵۷۰۵۰۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰

۴- کامپاند پلی اتیلن غیرپودری با وزن مخصوص ۹۴٪ یا بیشتر ویژه روکش سیم و کابل

میزان واردات پاکستان از ایران برای کد تعرفه (۳۹۰۱۲۰) ۱۲ میلیون و ۷۳۷ هزار و ۹۱۵ دلار می‌باشد. از میزان صادرات این محصول از ایران ۲۱ درصد آن توسط گمرک استان یزد و مابقی از اصفهان، تهران و گرمسار ترخیص و صادر شده است. پاکستان عمده این محصول را از کشورهای عربستان، امارات و قطر تأمین و به همان میزان مصرف می‌نماید. با توجه به اینکه در سال ۲۰۲۳ میزان واردات این محصول به پاکستان ۲۰۶ میلیون دلار بوده است و از طرفی رقبا مزیت تعرفه‌ای و حمل و نقل نسبت به ایران ندارند، به نظر می‌رسد بازار این کالا در پاکستان، اقیانوس آبی برای تجارت یزد بوده و می‌توانند سهم بازار بیشتری را از آن خود کنند.

جدول (۱۴) تعرفه کامپاند پلی اتیلن غیرپودری با وزن مخصوص ۹۴٪ یا بیشتر ویژه روکش سیم و کابل

کد تعرفه	تعرفه عمومی	حداقل تعرفه اعمال شده به ایران	حداقل تعرفه اعمال شده به عربستان	حداقل تعرفه اعمال شده به امارات	حداقل تعرفه اعمال شده به قطر
۳۹۰۱۲۰	۳	۳	۳	۳	۳

۵- بوتان - ۱- نئول (الکل بوتیلیک نرمال)

میزان واردات پاکستان از ایران برای کد تعرفه (۲۹۰۵۱۳) ۱ میلیون و ۴۶۶ هزار و ۶۴۷ دلار می‌باشد. از میزان صادرات این محصول از ایران ۱۰۰ درصد آن توسط گمرک استان یزد ترخیص و صادر شده است. پاکستان عمده این محصول را از کشورهای عربستان، امریکا، آفریقای جنوبی تأمین و به همان میزان مصرف می‌نماید.

جدول (۱۵) تعرفه بوتان - ۱- نئول (الکل بوتیلیک نرمال)

کد تعرفه	تعرفه عمومی	حداقل تعرفه اعمال شده به ایران	حداقل تعرفه اعمال شده به عربستان	حداقل تعرفه اعمال شده به آمریکا	حداقل تعرفه اعمال شده به آفریقای جنوبی
۲۹۰۵۱۳	۰	۰	۰	۰	۰

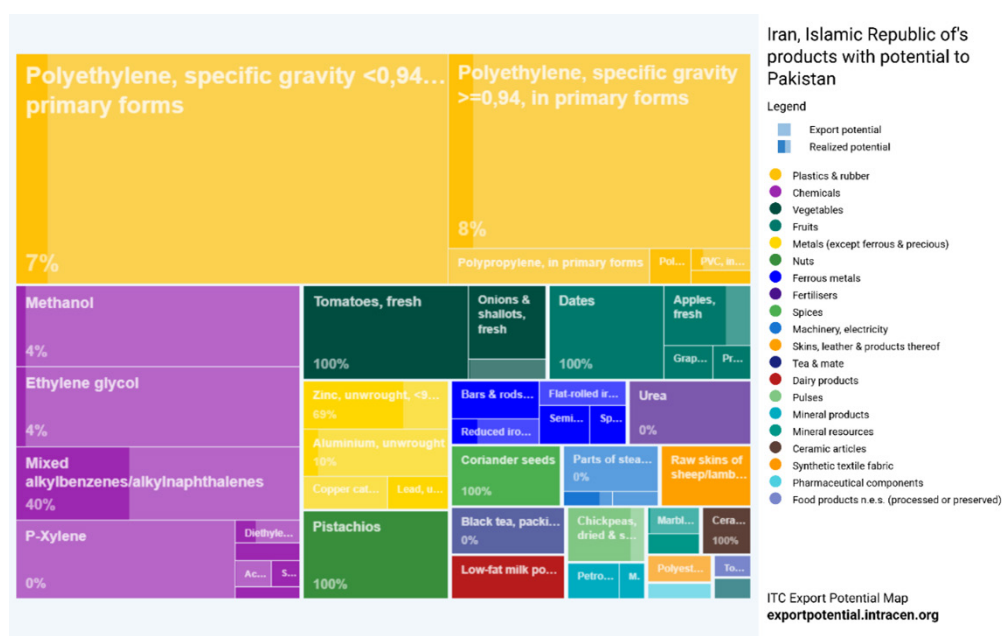
۶-ظروف شیشه‌ای به غیر از اوپال

میزان واردات پاکستان از ایران برای کد تعرفه (۷۰۱۳۴۹) ۱ میلیون و ۸۰۰ هزار دلار می‌باشد. از میزان صادرات این محصول از ایران ۶۰ درصد توسط گمرک استان یزد ترخیص و صادر شده است مابقی از منطقه ویژه اقتصادی کاوه ترخیص و صادر شده است. پاکستان عمده این محصول را از کشورهای چین، تایلند، امارات تأمین و به همان میزان مصرف می‌نماید.

جدول (۱۶) تعرفه ظروف شیشه‌ای به غیر از اوپال

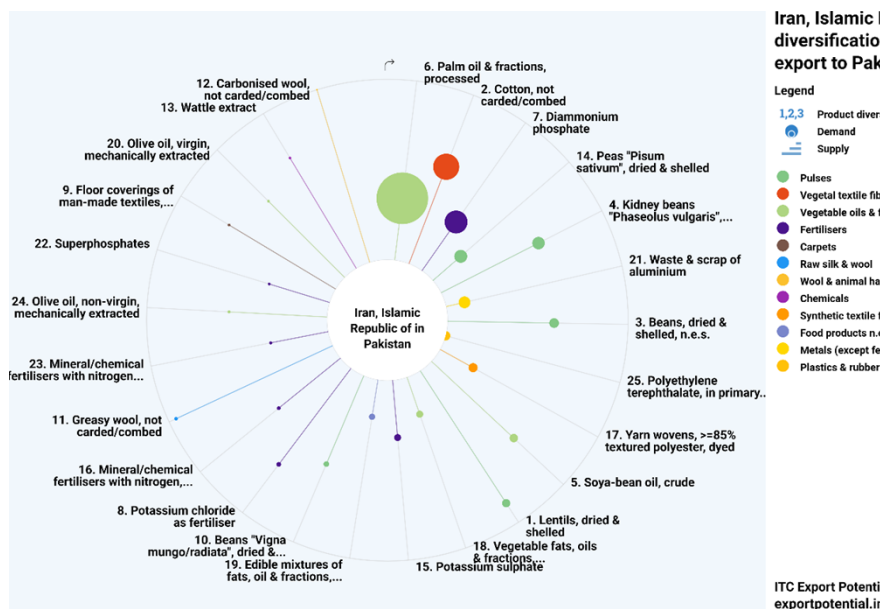
کد تعرفه	تعرفه عمومی	حداقل تعرفه اعمال شده به ایران	حداقل تعرفه اعمال شده به چین	حداقل تعرفه اعمال شده به تایلند	حداقل تعرفه اعمال شده به امارات
۷۰۱۳۴۹	۲۰	۲۰	۵	۲۰	۲۰

۱۰-۳. نگاهی به آینده تجارت ایران و پاکستان

این تصویر پتانسیل صادرات محصولات ایران به پاکستان را نشان می‌دهد. در این نمودار، هر مستطیل نشان‌دهنده یک محصول است و اندازه آن متناسب با ارزش پتانسیل صادراتی آن محصول می‌باشد. رنگ کمرنگ هر مستطیل نشان‌دهنده میزان پتانسیل صادراتی و رنگ پررنگ نشان‌دهنده صادرات محقق شده می‌باشد.

طبق نقشه، پتانسیل صادراتی برخی کالاها همچون پسته، گوجه فرنگی، خرما به طور کامل محقق شده است و صادرکنندگان جهت ورود به بازار این محصولات در پاکستان با رقابت شدیدی مواجه خواهند بود. این نمودار نشان می‌دهد که ایران پتانسیل صادراتی قابل توجهی به پاکستان دارد، به ویژه در زمینه محصولات پتروشیمی، شیمیایی و کشاورزی که بخش قابل توجهی از این پتانسیل هنوز محقق نشده است. این نقشه به رتبه محصولات ایران به لحاظ میزان عرضه و تقاضا در بازار پاکستان اشاره دارد.

ساختار نمودار

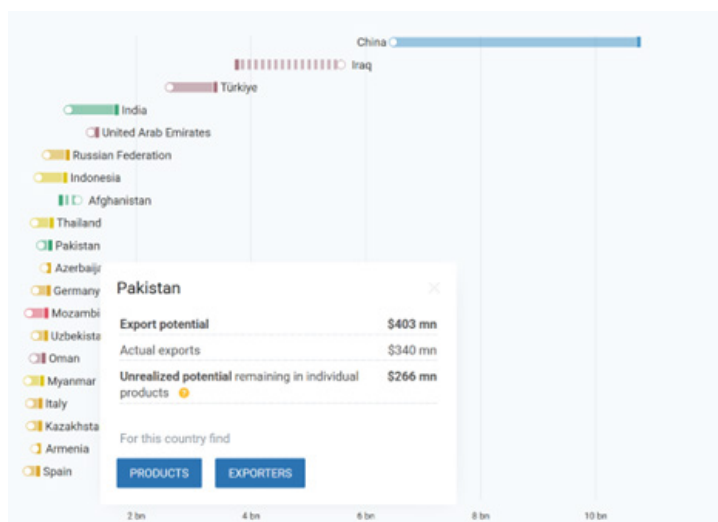
◀ **دایره‌ها:** هر دایره نشان‌دهنده یک محصول است.

◀ **اندازه دایره:** اندازه دایره نشان‌دهنده پتانسیل صادراتی محصول است. دایره‌های بزرگتر، پتانسیل بیشتری دارند.

◀ **رنگ دایره:** رنگ دایره نشان‌دهنده نوع محصول است (به راهنمای سمت راست مراجعه کنید).

◀ **دایره‌های بالاتر از مرکز** نشان‌دهنده تقاضای بیشتر و **دایره‌های پایین‌تر از مرکز** نشان‌دهنده عرضه بیشتر است.

با توجه به نقشه بالا با پتانسیل بالای صادرات به پاکستان بر اساس اندازه دایره‌ها و اندازه خطوط، که میزان تقاضای برخی محصولات در بازار پاکستان و قدرت تامین آنها از طرف ایران را نشان می‌دهد، لوبیا و پنبه شانه نشده می‌باشد. پتانسیل صادراتی کودها نیز قابل توجه است که می‌تواند نشان‌دهنده نیاز پاکستان به این محصولات باشد.

نمودار نشان می‌دهد که پتانسیل صادراتی به پاکستان ۴۰۳ میلیون دلار است، در حالی که صادرات فعلی ۳۴۰ میلیون دلار می‌باشد. این نشان می‌دهد که هنوز پتانسیل قابل توجهی برای افزایش صادرات به این کشور وجود دارد. پتانسیل تحقق نیافته ۲۶۶ میلیون دلاری در محصولات منفرد، فرصت‌های مشخصی را برای صادرکنندگان ایرانی فراهم می‌آورد. با توجه به اختلاف بین پتانسیل صادراتی و صادرات فعلی، می‌توان نتیجه گرفت که فرصت‌های زیادی برای رشد صادرات به پاکستان وجود دارد.